
In memoriam: Joža Skok

JOŽINI RASKOŠNI PLODOVI NA VELIKOM STABLU ZNANJA

Lada Žigo Španić, Zagreb

Joža Skok čitav je život posvetio proučavanju trojezičnosti hrvatskoga bića. Na studiju hrvatske književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu bio je prvi voditelj posebnih kolegija kajkavske i čakavske književnosti te hrvatske dječje književnosti, što su bile nepravedno zanemarene u odnosu na štokavsku književnost za odrasle.

Ugledni književni povjesničar, teoretičar, antologičar i kritičar, *profesor emeritus* Joža Skok, dobio je, prije iznenadne smrti, najljepši dar - velebnu knjigu (zbornik) *Prilozi povijesti hrvatske kajkavske i dječje književnosti* što zaokružuje čitav njegov opus, iz pera brojnih književnih povjesničara i kritičara. Knjigu je ove godine objavio izdavač Tonimir, a u povodu 85. obljetnice autorova rođenja.

Na nedavnom predstavljanju knjige u prostorijama Matice hrvatske još rječit i živahan Joža Skok oraspoložio je i publiku i predstavljače – bio je to značajan prilog ne samo književnosti nego i ljudima, koji su dobrohotnom Joži bili uvijek jednako važni kao i njihove knjige. Joža je bio doista rijedak autor velika opusa, koji nikada nije zapao u egomaniju – uvijek otvoren i srdačan prema drugima, dijelio je svoje zasluge sa cijelom kulturom, a sve plodne autore, i mlađe i starije, poticao je da posade deblo znanja i rašire svoje grane. Takvo je bilo i predstavljanje knjige *Prilozi povijesti hrvatske kajkavske i dječje književnosti* u Matici hrvatskoj – Joža kao da je krupne plodove na otežalim granama svoga stabla pružio svima, da ih uberu i nastave dalje uzgajati, širiti hrvatsku šumu znanja. A plodovi su brojni: afirmacija kajkavskoga jezika i književnost, afirmacija hrvatske dječje književnosti, istraživanje novije hrvatske književnost (Šenoa, Kranjčević, Matoš, Tadijanović, I. B. Mažuranić). Veliki plod je i njegovo utemeljenje zavičajne “varaždinske književnosti”. Sve to danas tvori široke grane na Jožinoj krošnji, pod

kojom možemo dalje istraživati povijest hrvatske književnosti. Jer Joža se nikada nije škrtio odvajao od drugih stručnjaka, nego je svoje znanje altruistički dijelio sa svima, zdušno posvećen, prije svega, zajedničkoj, hrvatskoj književnosti.

Predstavljanje u Matici bilo je zaista lijepo, i stručno i humano zaokruživanje života i opusa (kakvo bi poželjeli mnogi autori), zaslugom priređivača Ernesta Fišera, urednika Stjepana Juranića, uglednih predavljaca i brojnih autora čiji su radovi o Skoku uvršteni u tu knjigu.

Joža Skok, podsjetimo, rođen je 1931. godine u Petrijancu pokraj Varaždina. Predavao je kolegije iz područja dječje književnosti na Pedagoškoj akademiji u Čakovcu, Pedagoškoj akademiji u Zagrebu i na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je hrvatski i ruski jezik i obranio doktorsku disertaciju *Hrvatsko kajkavsko pjesništvo zavičajnih idioma* (1982.)

Kako navodi priređivač knjige Ernest Fišer, knjiga *Prilozi povijesti hrvatske kajkavske i dječje književnosti* posvećena je znamenitom književnom povjesničaru, antologičaru, uredniku više časopisa, priređivaču brojnih izdanja, posebice onih koji afirmiraju noviju kajkavsku i dječju književnost. Knjiga je kritički izbor radova o Joži Skoku iz pera čak 45 autora – riječ je o književno znanstvenim radovima, esejima, člancima, intervjuima, iz kojih se vidi Skokova zdušna predanost hrvatskoj kajkavijani, dječjoj književnosti (zanemarenoj prije no što se on počeo njome baviti na posebnoj katedri na Filozofskom fakultetu u Zagrebu) i autorova predanost zavičajnom gradu Varaždinu.

Skok – prvi veliki borac za afirmaciju kajkavske književnosti

Knjiga je podijeljena u četiri poglavlja – prvo poglavlje posvećeno je Skokovu istraživanju kajkavijane, koju afirmiraju njegove dvije kapitalne monografije – *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti* i *Moderno hrvatsko kajkavsko pjesništvo*, obje iz 1985. godine. Valja spomenuti i autorov esejistički brevijar *Ignis verbi kajkavicae* iz 2007. godine. Temeljna Skokova teza, koju je cijeloga života branio, jest da i novija hrvatska književnost ima bogat kajkavski opus, koji je integriran u glavne tokove hrvatske književnosti i da hrvatska kajkavska književnost nije sporedna dijalektalna književnost nego ravnopravni dio sveukupne povijesti hrvatske književnosti, jer je, kao i štokavska, pokazala najviše domete umjetnosti i modernosti.

Kada je riječ o kajkavskoj književnosti, Skok je svjestan da je ta književnost bila uvelike podcjenjivana, pa je cijeli život posvetio značenju “kaja”, njegovu do-
stojanstvu u hrvatskoj literaturi. Skok polemizira sa mnogim uhodanim stajalištima, odnosno protivi se mišljenju da kajkavština nije imala dovoljno eksplozivnih

primjera za potvrdu nacionalnoga bića (Z. Črnja), suprotstavlja se i mišljenju da zastupljenost kajkavštine u molitvenicima i pučkim kalendarima nije dovoljna da bi postala književni standard (A. Barac), a negira i mišljenja nekih autora da kajkavijana nema budućnosti, jer je svoje rekla tijekom prve polovice prošloga stoljeća (D. Brozović).

Skok duboko vjeruje u trojezičnost hrvatskoga bića, pa i u to da kajkavsku književnost neophodno valja tretirati unutar cjelokupnoga kompleksa hrvatske književnosti (konkretno lirike, koju je proučavao). Među posebnim i značajnim karakteristikama kajkavske književnosti Skok će navesti zavičajni intimizam (od Galovića do Krležinih *Balada*), sentimentalno-nostalgičnu evokaciju djetinjstva, socijalni pejzaž kao povijesnu i individualnu sudbinu, humorističku, grotesknu sliku stvarnosti, egzistencijalni nihilizam, fatalizam, buntovnu pučku svijest, hedonistički odnos prema životu, mitski odnos prema smrti, doživljaj zemlje kao fizičkoga i duhovnog bitka itd. Sve se to može iščitati iz knjige *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća*. U toj knjizi, kao i u drugima, Skok se zalaže za to da se kajkavsko i čakavsko pjesništvo na studijima proučavaju paralelno sa štokavskim, jer ti književni fenomeni nisu odvojeni, nego su integralni dio hrvatskoga jezičnog bića.

Prema Skoku, stvarna afirmacija novijega kajkavskog pjesništva započinje u razdoblju moderne i otada će pokazivati svoje estetske domete, od Matoševa "Hrastovačkog nokturna" iz 1900. godine do pedesetih godina 20. stoljeća. Tom zaokruženom razdoblju prethodili su stihovi Pavla Štoosa, Ljudevita Gaja i nešto kasnije Augusta Šenoe, ali bez izražene poetske snage – naime, kajkavska poezija od ilirizma do kraja 19. stoljeća samo je jedna književnopovijesna epizoda, ali također bitna za kajkavski književni kontinuitet. Tek je Matoš otvorio nove mogućnosti kajkavske poezije, a koja će vrhunac doživjeti u tridesetim godinama 20. stoljeća s *Baladama Petrice Kerempuha* Miroslava Krleže. Skok se veoma dugo i temeljito bavio Krležinim opusom, što potvrđuju njegove opsežne rasprave i eseji posvećeni *Baladama*, pod zajedničkim naslovom *Krležina jezično-estetska i motivskoidejna svekajkavska sinteza* (obavljeno u monografiji *Moderno hrvatsko kajkavsko pjesništvo (1900.-1950.)*) Nezaobilazan je i Skokov rad *Krležina fuga kajkavica haeretica* (objelodanjen kao tematski broj časopisa "Kaj", a u povodu stote obljetnice Krležina rođenja), a koji je Miroslav Šicel nazvao "nesvakidašnjom i originalnom antologijom".

Drugo poglavlje knjige posvećeno je Skokovim bogatim antologijama kajkavske književnosti kao i antologijama hrvatskoga dječjeg pjesništva – Skok je autor tridesetak antologija, ne samo poezije, nego i proze, drame, eseja.

Varaždinska književnost – srčana posveta zavičaju

Treći dio zbornika jest Skokov varaždinski opus, posvećen zavičaju koji je stalno prisutan u njegovu opusu, a ta inspiracija svoju sintezu pokazuje u knjigama *Garestinski panopticum* (dva izdanja), *Garestinski hortus verbi* i *Garestinski gartlic rieči*. Ta trilogija pokazuje da je Skok nastavljatelj svojih velikih varaždinskih prethodnika, od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, Vatroslava Jagića, Branka Vodnika, Jagode Truhelke, do Zvonka Milkovića, Gustava Krkleca i Miroslava Krleže. Skok se pomno bavio ne samo posljednjom trojicom, nego i Stanislavom Petrovićem, Ernestom Fišerom, Miroslavom Šicelom i drugim svojim varaždinskim suvremenicima što ih je također uvrstio u svoju varaždinsku trilogiju. Joža je njome sagradio izuzetni spomenik jednome gradu, a o važnosti zavičajnosti rekao je u jednom intervjuu sa Božicom Pažur:

“Mogu reći da me zavičaj bitno oplemenio, obogatio i usmjerio, jer to ‘što smo još u početku vidjeli svojim dječjim očima zapravo je sve’ – kako ističe Miroslav Krleža, odnosno da je svaki čovjek ‘dio neba, zemlje i biljki uz koje je odrastao’ – što nam otkriva književni povjesničar Antun Barac. Volim u zavičajnom kontekstu citirati i Milivoja Slavičeka o zavičaju kao ‘kraju gdje me mnogo ima’; no, što sam manje fizički prisutan u zavičaju, *njega je sve više u meni...* Uvijek su postojali i višestruki zavičajni poticajni impulsi, među kojima su i kajkavsko-varaždinski možda presudni za moj znanstveni put.”

Veliki prilog dječjoj književnosti

Četvrto poglavlje zbornika posvećeno je autorovu istraživanju dječje književnosti, njegovim brojnim edukativnim lektirnim interpretacijama i pisanju čitanki kojih se svi sjećamo. Ovo poglavlje obuhvaća njegov rad koji je započeo kao srednjoškolski profesor u Ivancu i Čakovcu, a završio kao redovni sveučilišni profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Prvi je napisao obuhvatnu studiju o djelu Ivane Brlić Mažuranić (1995.), promicao je zanemarenu dječju književnost i kritičko mišljenje o njoj. Bio je među pokretačima časopisa “Umjetnost i dijete” (časopis za estetski odgoj, dječje stvaralaštvo i društvene probleme mladih) i bio njegov glavni urednik od 1969. do 1973. Bio je i glavni urednik ilustriranoga dječjeg lista “Radost”, koji se začeo 1951. godine kao živa književno-likovna revija, oslobođena od književne ideologizacije, odnosno soc-realizma, kakav je bio karakterističan za tadašnji dječji list “Pionir”. Koliko je “Radost” doista unijela radosti u hrvatsku dječju književnost, govori i činjenica da su na njezinim stranicama po prvi put objavljeni antologijski tekstovi Grigora Viteza, Gustava Krkleca, Vjekoslava Majera, Nade Iveljić, Sunčane Škrinjarić, Zvonimira Baloga, Paje Kanižaja, Sanje Pilić... Skok je objavio desetak

antologija dječje književnosti, nekoliko zbornika recitacija i igrokaza, priredio je više kritičkih izdanja izabranih djela hrvatskih dječjih pisaca (I. B. Mažuranić, Jagode Truhelke, Nade Iveljić, Gustava Krkleca i drugih). Svojim istraživanjem dječje književnosti znatno je pridonio znanstvenoj i metodološkoj afirmaciji te književnosti, koja je stalno bila “u sjeni” književnosti za odrasle.

Da rezimiramo: Joža Skok, kako je rekao u intervjuu sa Dubravkom Težak, za života se opredijelio za dva područja – noviju hrvatsku kajkavsku i dječju književnost, jer su ta dva područja bila nedovoljno uključena u povijest i studij hrvatske književnosti. Nastojao je pridonijeti zasluženju (re)afirmaciji tih dvaju područja, kako bi se kajkavska književnost 20. stoljeća potvrdila kao integralni dio hrvatske književnosti i kao ravnopravan dio njezinih antologijskih vrijednosti. U slučaju, pak, dječje književnosti, kaže Skok, nastojao je uz ključni doprinos Milana Crnkovića i drugih autora svoje generacije (Stjepka Težaka, Ive Zalara, Dalibora Cvitana i drugih) “zabačenom i ružnom književnom pačetu vratiti izvorni izgled privlačnoga književnog labuda”. Skok u intervjuu izražava veliko zadovoljstvo što je na studiju hrvatske književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu bio prvi voditelj posebnih kolegija kajkavske i čakavske književnosti (što su bile “podcjenjivane” kao dijalektalne) te hrvatske dječje književnosti. Do Skokova dolaska na Katedru na noviju hrvatsku književnost 1978. godine, književnosti za djecu nije se poklanjala posebna pažnja.

Joža Skok jedan je od rijetkih istraživača koji je svoj posao obavljao zdušno, u prilog književnosti a ne vlastitom egu i koji je u svom velikom opusu zadržao ljudskost, skromnost, entuzijizam prema književnosti i toplinu prema ljudima. Valjaju mu se odužiti i povijest književnosti i odrasli i svako dijete kojemu je priredio pregršt zanimljivih čitanki. A u moru obožavatelja Jože Skoka zahvaljuje mu i potpisnica ovih skromnih redaka. Joža Skok bio je čest gost na Tribinama Društva hrvatskih književnika – sjedio bi u prvom redu, uvijek ugodno zavaljen u naslonjač, uza zid, a ja bih tijekom vođenja Tribine promatrala njegovo vedro lice i skromno držanje, osjećajući kako se u čitavoj dvorani stvara neka prijateljska atmosfera. Poslije Tribine Joža bi mi s kavalirskim manirama i poštovanjem poklonio svoju novu knjigu koju bismo odlučili predstaviti na Tribini. Kada bih otvorila korice naišla bih na lijepu, pohvalnu posvetu koja mi je doista dizala samopouzdanje – ne samo što je bila ispisana mirnom rukom i gotovo krasopisom, nego me je poticala na daljnji rad, na pisanje, na nastupe... Jožine knjige čuvam na posebnom mjestu u svojoj biblioteci. Kada me uhvate skepsa, nesigurnost ili žalost zbog loših odnosa među ljudima, otvorim korice Jožinih knjiga i u duhu njegovih ljudskih posveta sjednem za laptop i nastavljam pisati i čitati, “napunjena” optimizmom. “Puno je dobrih knjiga”, kažem sebi, “a još više dobrih ljudi!”